ФИТIИТIИ түтәк—свирель, флейта.
ФИТIСУН фит вермәк, фит чалмаг—свистеть.
ФИТIТIЕСТIУН фит чалдыртмаг, фит вердирмәк—заставить (*просить*) свистеть.
ФИШАЬНК (*-ух//-хо*) фишәнк—ракета.
ФИЪТIПIУН (*Н*) фыртдыг, селик—сопли.
ФЫШIЫКIАЛО фышылдаjан—шипучий.
ФЫШЫIЫПСУН фышылдамаг—шипеть.
ФОЪЛОЪСТIУН очаг галамаг— разводить огонь.
ФУ[1] 1) jалан—ложь; 2) үфүрмә—дутье.
ФУ[2]! *межд.* фу! оh!—фу! *фу, МандакIзубаки фу! Фу!* Jаманча jорулдум—Фу! Здорово устал.
ФУЙЕСУН шишмәк, көпмәк—набухать, вздуваться.
ФУКIЕСУН *см.* **Фуйесун.**
ФУКIФУКIЕСУН *см.* **Фуйесун.**
ФУПУН 1) үфүрмәк—дуть; 2) әсмәк—дуть. □ *Мушен фунне* күләк әсир—ветер дует.
ФУПСУН 1) нәфәс алмаг—дышать; 2) үфүрмә—дутье.
ФУР[1] (*-ур-ух*) фыр—шишка, нарост.
ФУР[2] (*В*) гызылча хәстәлиjи—корь.
ФУРГОН (*-ух //-хо*) фургон—фургон.
ФУРУДЕСУН (*В*) кәздирмәк—водить гулять; 2) фырлатмаг—вертеть, крутить.
ФУРУПЕСУН (*В*) 1) кәзмәк—гулять, прогуливаться; 2) фырланмаг—крутиться, вертеться; 3) ахтармаг, кәзмәк—искать, разыскивать.
ФУЪКЪЕЪСУН 1) соjулмаг, талан олунмаг, гарәт олунмаг—быть ограбленным; 2) сыjрылмаг, соjулмаг—сдираться, облупиться.
ФУЪКЪЕЪЦИ 1) соjулмуш, талан олунмуш, гарәт олунмуш—ограбленный; 2) сыjырылмыш—содранный, сцарапанный.
ФУЪКЪПIЕСУН соjмаг, таламаг, чалыб чапмаг—грабить.
ФЫЛАНКАЬС филанкәс—некто, такой-то (*человек*).
ФЫРЫГЪ фырыг, хараб, чәтин—плохой, нехороший, скверный.

Х

ХА (*-ур-ух*) јун—шерсть.
ХАЗАЛ (*-ух//-хо*) 1) јарпаг—лист; 2) хәзәл—опавшие, сухие листья.
ХАЗАЛИ үзүм нөвү—один из сортов винограда.
ХАЗНА хәзинә, дәфинә—клад, сокровище, казна.
ХАЗНАКIАЦIПЕСУН *перен.* хәзинә гырмаг, пуллу (*дөвләтли*) олмаг—быть очень богатым, иметь много денег (*казну*).

ХАЙАКЪУЪШ јағдан, јумуртадан вә лобјадан һазырланан јемәк—пища, изготовленная из масла, яиц и фасоли.
ХАЙАТИ ипәк сап—тонкая шелковая нитка из вареного кокона.
ХАЙЕ јун(ун)—шерстяной.
ХАЙЕКЪЫЦI маһуд—сукно.
ХАЙЕТIУРИ јун сап—шерстяная нитка.
ХАЙЕЦIИНДАЬКI (*-ух//-хо*) јун чораб—шерстяные чулки (носки).
ХАЙЕШIАЛ (*-ур-ух*) јун шал—шерстяная шаль.
ХАИНА (*В*) (*-ух*) ири күпә—большой глиняный кувшин.
ХАЛА[1] (*-ух//-ох*) хала—тетя (*по матери*).
ХАЛА[2] 1) (*Н*) (*-ох*) ағач јаба—вилы деревянные; 2) (*В*) дырмаг, чәнк—грабли.
ХАЛАБИН (*-ур-ух*) хала кәлини—невеста тети (*по матери*), жена двоюродного брата (*по матери*).
ХАЛАГЪАР (*-м-ух*) халаоғлу—сын тети (*по матери*), двоюродный брат.
ХАЛАДАЛ (*-ух//-хо*) јун дидмәк үчүн дәмирдән гајрылмыш аләт, нагга, јун дарајан—гребень для очистки шерсти, шерсточесалка.
ХАЛАЙХУЬЙАЬР (*Н*) *см.* **Халахинар.**
ХАЛАХИНАР (*В*), ХАЛАЙХУЬЙАЬР (*Н*) (*-м-ух*) хала гызы—дочь тети (*по матери*), двоюродная сестра.
ХАЛИКI (*В*) (*-ух*) дајы—дядя (*по матери*).
ХАЛИЧА (*-ух//-м-ух*) халча—ковер, коврик.
ХАМ 1) хам, әкилмәјән саһә, јер—целинный, целина; 2) горуг—пастбище.
ХАМГА *см.* **Хам.**
ХАМЛУГЪ *см.* **Хам.**
ХАМПЕСУН 1) гашымаг—чесать; 2) гырхмаг—брить; □ **ЧЪО хампесун** үз гырхмаг—брить лицо.
ХАНА *см.* **Ханнаход.**
ХАННАХОД (*-ур-ух*) *бот.* вәләс—граб.
ХАНТА, ХАНТАКIОКIОЦ (*-ух//-хо*) *зоол.* һиндушка—индейка.
ХАР хар, харланма—засахарение.
ХАРАЛ (*-ух/-хо*) харал, ири кисә—большой мешок.
ХАРБИКЪЕСТIУН харландырмаг—засахаривать.
ХАРБИКЪЕСУН|| ХАРБИКЪСУН 1) харланмаг—засахариться; 2) харландырылмаг—засахариваться.
ХАРИ (*-ух,-й-ох*) ун—мука.
ХАРИН ун(ун)—мучной.
ХАРЛА харлы, харланмыш—засахаренный.
ХАРРУГЬ харлыг, харланма—засахарение, засахаренность
ХАРТ (*-ур-ух*) бүлов, кәсичи аләтләри итиләмәк үчүн даш—точильный камень.
ХАРТУТ (*-ур//-ур-ух*) хар тут, гара тут—черная тута.

ХАРЧАН (*-ух//-хо*) *бот.* арчан, ардыч, ардыч колу—можжевельник.

ХАСА ашна—любовница.

ХАТА 1) хата, күнаһ сәһв—ошибка, погрешность.

ХАТАКАР (*-ух//-хо*) хатакар, әлиндән хата чыхан адам, зијанкар—опасный, вредный (*человек*).

ХАТАКАРРУГЪ хатакарлыг, зијанкарлыг—опасность, вредность.

ХАТАЛУ хаталы, тәһлүкәли—опасный, рискованный.

ХАХАЛ (*-ух//-хо*) хәлбир, шадара—решето.

ХАЧ (*-ур-ух*) хач—крест.

ХАЧБА (Н) см. **Хачбаба.**

ХАЧБАБА//ХАЧБА (*-ух//-ох*) хач атасы, кирвә—крестный отец.

ХАЧБЕСУН хач вурмаг, хач чәкмәк—креститься,

ХАЧЕЦИ дуаланмыш, үзүнә хач вурулмуш—крещенный.

ХАЧПАРАЗ (*В*) *см.* **Хачпаьраьст.**

ХАЧАХЕНАХУНЧИШТIУН (*Н*), ХАЧЧЪОЕЛЧИЧСУН (*В*) *рел.* Исанын дирилик сујунда (хач суј) чимиздирилмәси бајрамы илә әлагәдар олараг христианларын хачы судан чыхармасы мәрасими—снятие креста из воды в связи с праздником крещения Христа,

ХАЧПСУН хач вурмаг—креститься.

ХАЧЧЪОЕЛЧИЧСУН (*В*) *см.* **ХачахенахунчиштIун.**

ХАШ[1] *мн. нет.* 1) ај—луна, месяц. □ **Хашна ишыгъ** ај ајдынлығы—лунный свет, лунная ночь. **Хашна байинкъ** ајын гаранлығы, ајсыз, гаранлыг кечә—безлунная, темная ночь. **Хаш батксун** ај батмаг—закат луны. **Хаш бикъесун** Ајын тутулмасы—затмение луны. **Хашна кутIор** ај парчасы, чох көзәл—красивая, красавица; 2) ај (*тәгвими*) месяц (*календарный*). □ **Хаше ахыр** ајын ахыры, сону—конец месяца. *хаше са каьраь* ајда бир дәфә—один раз в месяц, *Хашурхон* ајларла—месяцами. **Хаше биъгъ** ајын ортасы—середина месяца, в середине месяца.

ХАШ[2] ишыг, нур—свет, сияние. *Беъгъе хаш* күн ишығы. Күнәш(ин) ишығы—солнечный свет (*луч*).

ХАШ[3] *мн. нет* маја, хәмирмаја, ачытма—дрожжи, закваска, бродило.

ХАШБАХАШ ајбаај, һәр ај—ежемесячно, помесячно.

ХАШБИКЪЕСУН ајын тутулмасы—затмение луны.

ХАШБИСТIУН ишыгланмаг, сүбһ ачылмаг, дан јери ағармаг—рассветать, рассвести.

ХАШДЕСУН *рел.* хач вурмаг, үзүнә хач чәкмәк—креститься.

ХАШИЛ хәшил—саламата (*жидкая каша из муки с маслом*).

ХАШКIЕНА ај кими, ајтимсаллы—как луна, лунообразный.

ХАШЛУГЪ ајлыг мааш (*кәлир*)—месячная зарплата.

ХАШНА(И)[1] ај(ын)—лунный. □ **Хашна(й) ишыгъ** (*Н*) ај ишығы—лунный свет.

ХАШНА(Й)[2] ај(ын)—месяц, месячный. □ **Хашна(й) биъгъ** ајын ортасы—середина месяца.

ХАШIО(Й) шорба, әт шорбасы—суп, мясной суп.

ХАШПУШ хәспуш, оғру, чибкир—жулик, вор, карманщик.

ХАШСАКСУН ишыг салмаг, ишылдамаг—освещать; блестеть, сверкать.

ХАШТIАЛ[1] (*-ух//-хо*) көз бәбәји—зеница ока.

ХАШТIАЛ[2] (*-ух//-хо*) *рел.* хачвуран (*килсәдә, христиан каһини*)—креститель, священник.

ХАШХАШ (*-ух//хо*) *бот.* хашхаш—мак.

ХАДЖIОЛ (*В*) *см.* **ХажIиъл.**

ХАЪ (*-ух*) *зоол.* ит—собака.

ХАЪЛ (*-ур-ух*) ләк (*бостанда, зәмидә*)—делянка (*в огороде, на ниве*).

ХАЪЛУЪГЪ итлик—собачья повадка.

ХАЪКIЕНА ит кими, ит сајағы—по-собачьи, как собака.

ХАЪМОЪЙ *бот.* гырхбуғум—гречишник.

ХАЪПАЪН (*Н*) ачиз, бачарыгсыз—неумелый, неспособный.

ХАЪХАЪХПСУН сындырмаг, гырмаг—ломать, разбивать.

ХАЪДЖIОЪЛ (*В*) *см.* **ХажIил.**

ХАЬРАЬГ јығын, топа—ком, куча.

ХАЬРТIТIАЬГ (*В*) *см.* **Къокъ.**

ХЕ (-н-ур) су—вода. □ **МацIи хе** ағ су—белая (селевая) вода. **Хене йакъ** су јолу—водный путь. **Хе тастIун** су вермәк—дать напиться, напоить. **Маъйиън** хе 1) гара су—нездоровая (болотная, сточная) вода; 2) ширин су, ичсу—нездоровая... ◇ **ЖIОмох хе гьакъсун** ағзына су мәли су—пресная вода. ◇ **ЖIOмох хе гьакъсун** ағзына су алмаг, лал-динмәз олмаг—быть молчаливым, не вмешиваться ни во что. *Хенеза ташери ечсун* (*охъну*) сусуз апарыб гајтармаг (**чаја**)—повести к речке и вернуть без воды.

ХЕБАКИ әримиш; әридилмиш—растворенный, топленый. □ **Хебаки чIаьин** әридилмиш јағ—топленое масло.

ХЕБАКСУН әримәк—таять, раствориться.

ХЕБЕСУН әритмәк—топить, растворить.

ХЕЛ (*-ур-ух*) 1) јүк—груз, вьюк; 2) ағырлыг, јүк—тяжесть, нагрузка.

ХЕЛА[1] сулу, јаш—водянистый, влажный; 2) дуру—жидкий, водянистый. *Хела хорай* сулу хөрәк, дуру хөрәк—жидкий обед.

ХЕЛА[2] боғаз (*инәк, чамыш, гојун...*)—стельная (*корова, буйволица, овца...*).

ХЕЪЛАЙШСУН суламаг—полить, поливать. □ *Сунсуна хелайшсун* бир-биринә су атмаг, суламаг—обливать водой друг друга. *Дирийа хелайшсун* тәрәвәзи сувармаг (*суламаг*)—поливать огород.
ХЕЛАЛУГЪ (*Н*) *см.* **Хъелалугъ.**
ХЕЛБАЛ (*-ух//-хо*) һамбал, јүкчү—грузчик.
ХЕЛБЕСУН јүкләмәк—навьючить, нагружать.
ХЕЛБЕСТIЕСТIУН јүкләтмәк—заставлять (*просить*) навьючить, нагружать.
ХЕЛЕСУН јүкләнмәк—быть нагруженным, навьюченным.
ХЕЛЛА јүклү—нагруженный, навьюченный.
ХЕЛНУТI јүксүз—без груза, без ноши.
ХЕНЕ су, (јун)—водный, водяной.
ХЕНЕЗА (*-ух//-хо*) сусамыш—жаждущий, испытывающий жажду.
ХЕНЕЗАБАКСУН сусамаг—жаждать, испытывать жажду.
ХЕНЕЗАЛУГЪ сусузлуг—жажда.
ХЕНЕЗАБЕСТIЕСУН *см.* **Хенезабесун.**
ХЕНЕЗАБЕСУН сусатмаг—заставить испытывать жажду.
ХЕНЕЦIИЦIИКI (*-ух//-хо*) *бот.* су улдузу, су чичәји—водяная звездочка.
ХЕНЕЧIОТI саһил—берег, побережье.
ХЕНУТI сусуз—безводный, без воды.
ХЕСУЗ *см.* **ХенутI.**
ХЕТАСТIУН су вермәк—дать воды.
ХИБ үч—три. □ **Хиб хашлугъ** үчајлыг—трехмесячный. **Хиб усен** үч ил—три года. **Хиб усенлугъ** үчиллик—трехлетний, трехгодичный. **Хиб къатI** үч гат—трехкратный. **Хиб гъи** үч күн—три дня. **Хиб шаматI** үч һәфтә—три недели.

ХИББАЧ үч јүз—триста.
ХИБАЛЕН үчлүкдә—втроем.
ХИБЕЦIЦIЕ он үч—тринадцать.
ХИБКЪО (*В*) алтмыш—шестьдесять ((*букв. хиб үч—три, къо ијрими—двадцать*).
ХИБКЪОБИПI (*В*) алтмыш дөрд—шестьдесят четыре (*букв. хиб үч—три, къо ијирми—двадцать, бипI дөрд—четыре, үч ијирми вә дөрд—три двадцать и четыре*).
ХИБКЪОБИПIЕЦIЦIЕ (*В*) јетмиш дөрд—семьдесят четыре (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **бипIецIцIе** *он дөрд—четырнадцать, үч ијирми вә он дөрд—три двадцать и четырнадцать*).
ХИБКЪОВИЦI (*В*) јетмиш—семьдесят. (*букв* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **вицI** *он—десять, үч ијирми вә он—три двадцать и десять*).
ХИБКЪОВУЙ (*В*) алтмыш доггуз—шестьдесят девять

(*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **вуй** *доггуз—девять, үч ијирми вә доггуз—три двадцать и девять*).
ХИБКЪОВУЙЕЦIЦIЕ (*В*) јетмиш доггуз—семьдесят девять (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **вуйецIцIе** *он доггуз, үч ијирми вә он доггуз — три двадцать и девятнадцать*).
ХИБКЪОВУЪГЪ (*В*) алтмыш једди—шестьдесят семь (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **вуъгъ** *једди—семь, үч ијирми вә једди—три двадцать и семь*).
ХИЬКЪОВУЪГЪЕЦIЦIЕ (*В*) јетмиш једди—семьдесят семь (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **вуъгъецIцIе** *он једди—семнадцать, үч ијрими вә он једди—три двадцать и семнадцать*).
ХИБКЪОХЪО (*В*) алтмыш беш—шестьдесят пять (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать.* **хъо** *беш—пять, үч ијирми вә беш—три двадцать и пять*).
ХИБКЪОХЪОЦIЦIЕ (*В*) јетмиш беш—семьдесят пять (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **хъоцIцIе**—*он беш—пятнадцать, үч ијрими вә он беш—три двадцать и пятнадцать*).
ХИБКЪОМУГЪ (*В*) алтмыш сәккиз—шестьдесят восемь (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **мугъ** *сәккиз—восемь, үч ијирми вә сәккиз—три двадцать и восемь*).
ХИБКЪОМУГЪЕЦIЦIЕ (*В*) јетмиш сәккиз—семьдесят восемь (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **мугъецIцIе** *он сәккиз—восемнадцать, үч ијирми вә он сәккиз—три двадцать и восемнадцать*).
ХИБКЪОПIАЪ (*В*) алтмыш ики—шестьдесят два (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **пIаъ** *ики—два, үч ијирми вә ики—три двадцать и два*).
ХИБКЪОПIАЦIЦIЕ (*В*) јетмиш ики—семьдесят два (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **пIацIцIе** *он ики—двенадцать, үч ијирми вә он ики—три двадцать и двенадцать*).
ХИБКЪОСА (*В*) алтмыш бир—шестьдесят один (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, *са—один, үч ијирми вә бир—три двадцать и один*).
ХИБКЪОСАЦIЦIЕ (*В*) јетмиш бир—семьдесят один (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **сацIцIе** *он бир—одиннадцать, үч ијирми вә он бир—три двадцать и одиннадцать*).
ХИБКЪОУЪХЪ (*В*) алтмыш алты—шестьдесят шесть (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **уъхъ** *алты—шесть, үч ијирми вә алты—три двадцать и шесть*).
ХИБКЪОУЪХЪЕЦIЦIЕ (*В*) јетмиш алты—семьдесят шесть (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **уъхъецIцIе** *он алты—шестнадцать, үч ијирми вә он алты—три двадцать и шестнадцать*).

ХИБКЪОХИБ (*В*) алтмыш үч—шестьдесят три (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **хиб** *үч—три*, *үч ијирми вә үч—три двадцать и три*).

ХИБКЪОХИБЕЦ1Ц1Е (*В*) јетмиш үч—семьдесят три (*букв.* **хиб** *үч—три*, **къо** *ијирми—двадцать*, **хибецIцIе** *он үч—тринадцать*, *үч ијирмь вә он үч—три двадцать и тринадцать*).

ХИБЛУГЪ үчлүк (*үч нәфәр; үчманатлыг*)—тройка (*трое; трехрублевка*).

ХИБУНДЖИ үчүнчү—**третий.**

ХИБУСЕНЛУГЪ үчиллик—трехлетний, трехгодовалый.

ХИБ-ХИБ үч-үч—по три.

ХИБГЬАЗАР үч мин—три тысячи.

ХИЗИ-МИЗИ (*Н*) чызмагара—каракули, неразборчивое письмо.

ХИЙАЛ хәјал, фикир, дүшүнчә—мечта, греза мысль, рассудок.

ХИЙАЛБЕСУН дүшүнмәк, фикирләшмәк—думать, рассуждать.

ХИЛАЬ (*-ох*) (*Н*) чеһиз—приданое.

ХИНАР//ХУЬЙАЬР (*-ух*//*-мух*) **гыз, гыз ушағы—девочка, девушка.**

ХИРИК1 бәрама гурдунун ахырынчы (*дөрдүнчү*) јухусу, хырих—последний (*четвертый*) сон шелковичного червя.

ХИРИСТОС *рел.* Иса (*Христос*)—Христос.

ХИРТ1Т1АЬЙ *см.* **къокъ.**

ХИТ1ИК1 гыдыг—щекотка, щекотание.

ХИТ1ИК1ЕСУН гыдығланмаг, гыдығы кәлмәк—щекотать, щекотно.

ХИТ1ИК1Т1ЕСУН гыдыгламаг—щекотать.

ХНОЦ1И (*В*) *см.* **БуйкIал.**

ХО (*-ур-ух*) шеһ—роса.

ХОД[1] (*-ур-ух*) *бот.* ағач—дерево. □ **Ход ботсун** ағач кәсмәк—рубить дерево. **Ход битсун** ағач әкмәк—сажать дерево. **Ходин тум** ағачын көкү, диби—корень дерева, низ. **Ходин къур** ағачын учу, тәпәси—самый высокий кончик (конец) дерева, макушка. **Ходин мехъ** ағач гурду—дровосек, усач. **Ходал лайсун** ағача чыхмаг—лазить на дерево. **Ход цистIун** ағачын будагларыны доғрамаг, гырмаг—рубить ветки дерева. ◇ **Ходал чIуресун** ағачадөнмәк, гурумаг, мат галмаг, тәәччүб етмәк—одеревенеть, остолбенеть, поражаться, удивляться.

ХОД[2] *мн. нет* иш, һәрәкәт, ишләмә, јериш (*зәиф, күчлү*)—ход, движение, скорость. *Машина хода бастIун* машыны ишә салмаг—заводить машину. *Лаьмпин хода алабесун* лампанын ишығыны артырмаг, ходуну галдырмаг—прибавить огня в лампе. *Хода окъабгсун* (*машынын, лампанын*)—замедлить ход, убавить ход (*машины, лампы*) **Ходду-ходду аьйитпесун** одлу-одлу данышмаг, сүр'әтлә данышмаг—говорить пламенно, произносить пламенную речь; говорить быстро, часто.

ХОДК1ЕНА ағач кими, ағач сајағы—как дерево, подобно дереву.

ХОДИНКЪУР *см.* **къур.**

ХОДЛУГЪ//ХОДДУГЪ ағачлыг, бағ, мешә—сад, лес, роща; место, заросшее деревьями.

ХОДНУТ1 ағачсыз—без дерева. **ХоднутI га** ағачсыз јер, ачыглыг, ачыг јер—местность без дерева, открытое место, степь, простор.

ХОДТ1АП1К1АЛ (*Н*) (*-ур*//*-хо*) *зоол.* ағачдәлән (*гуш*)—дятел (*птица*).

ХОЖИ (*-ух*//*-й-ох*) көлкә, көлкәлик—тень, тенистый.

ХОЖ1ИЪЛ (*В*) из—след.

ХОЗАМАНД (*-ур-ох*) елчи—сват, сваха.

ХОЙ (*-ур-ух*) нәсил, әсил-нәсил, сой—од, потомство, поколение, происхождение. □ **Удин хой** удин нәсли—потомство удин.

ХОЙЛА әсли-нәсилли, адлы-санлы—именитый, знатный.

ХОЙНА//ХОЙЕ 1 *см.* **хойла;** 2) шеһли—с инеем.

ХОЙНУТ1 әсилсиз, нәсилсиз—худородный.

ХОИД (*-ух*//*-м-ух*) чәлтик зәмиси—рисовое поле, рисовая плантация.

ХОИДГЪАЧПСУН зәми ишләмәк, зәми бағламаг—готовить участок под рис.

ХОНГ (*-ур-ух*) бухур—ладан, фимиам.

ХОИШ1 һаһиш, јалварыш—просьба, мольба.

ХОИШ1БЕСУН һаһиш етмәк, јалвармаг—просить, умолять.

ХОРК1А сүрүјә-сүрүјә—волоча.

ХОРТАПАН *см.* **Тапанинхор.**

ХОРТ өзкә, јад, өкәј—чужой, чуждый, неродной.

ХОРТДАМА *мед.* мал-гарада олан ағыр хәстәлик—тяжелая и опасная болезнь скота.

ХОРИК1 (*-ух*//*-хо*) коғар, ағач габығындан дүзәлдилмиш сәбәт—корзинка, изготовленная из коры дерева.

ХОРПЕСУН сүрүмәк—волочить, тащить волоком.

ХОСТ1АМАЗ *рел.* дәстамаз—ритуальное омовение перед богослужением (*у мусульман*).

ХОХ 1) сыныг, гырыг—сломанный, поломанный, разбитый; 2) *перен.* мәғлубијјәтә дүчар олмуш—потерпевший поражение, разгромленный.

ХОХБАКСУН 1) сынмаг, гырылмаг—ломаться, разбиваться; 2) *перен.* мәғлубијјәтә дүчар олмаг, сынмаг, зәрбә јемәк—потерпеть поражение; сломаться.

ХОХБЕСУН 1) сындырмаг, гырмаг—разбивать, бить, ломать; 2) *перен.* сындырмаг (*адамы*), хатиринә дәјмәк, зәрбә ендирмәк—поставить в тупик, в неловкое положение; (человека); обидеть; нанести удар.

ХОХО, ХОХОПСУН чисәмәк, нарын јағмаг—моросить.

ХОШКАЬР 1) тахта кәпәји, мишарағзы, јонгар—опилки, отруби; 2) кәпәк (*башда*)—перхоть.

ХОДЖИ (*В*) *см.* **Хожи.**

ХОЪ (*-ур-ух*) јелин—вымя.

ХУЙ һирс, һуј—гнев, раздражение.

ХУЙБА, ХУЙБАБАКСУН горхмаг—бояться, испугаться.

ХУЙБАЛУГЪ горху—боязнь

ХУЙБАБЕСУН горхузмаг—пугать, ужасать.

ХУЙЕНАКЪСУН өзүндән чыхмаг, һујланмаг—волноваться, нервничать.

ХУЙЛА һирсли, ачыглы—нервный, злой.

ХУНИ диши—самка. *Хуни еък* диши ат, мадјан—кобыла.

ХУНЧИ (*-м-ух*) бачы—сестра.

ХУП1 (*-ур-ух*) аш, плов—плов. □ **Ч1аьйна хуп1** јағлы плов—плов с маслом.

ХУП1ЕЧ1 илығ, бош—всмятку, полужидкий. *Хуп1еч1 хъокъла* илыг (*бош*) бишрилмиш јумурта—яйцо всмятку.

ХУРДХАШИЛ әзик-үзүк, хурд-хашил—размозженный, разбитый.

ХУРИ-ХУРИ хырда-хырда—понемногу, помаленьку.

ХУРИНК1 (*-ух-хо*) јапон хурмасы, хурник—японская хурма.

ХУРУ//ХУРИ хырда—мелкий.

ХУРУБЕСУН хырдаламаг—размельчать, разменивать.

ХУРУПУН (*Н*) хырда, јарма, (*дүјү, буғда*)—сечка, дробленая крупа.

ХУРУТУР (*-ур//-хо*) *зоол.* гарышга—муравей.

ХУРХУРУ лап хырда—мельчайший.

ХУРУШТ1АН (*В*) *см.* **Худжуст1ан.**

ХУДЖУСТ1АН тәбрик—поздравление.

ХУДЖУСТ1АНБЕСУН тәбрик етмәк—поздравлять.

ХУЬЙАЬР (*Н*) *см.* **Хинар.**

ГЬ

ГЬА! *межд.* һа!—аа, смотри, ну! *Саал метаьр аьш маба гьа!*—бир дә белә шејләр етмә, һа!—смотри, больше так не делай.

ГЬАА? нә?—что? а?

ГЬАБУР *мн. нет.* абыр, һәја, әдәб, ләјагәт, нәзакәт—стыд, приличие, достоинство, репутация. □ **Гьабурахун**

ист1ун абырдан дүшмәк—потерять человеческое достоинство.

ГЬАБУРЛУ *см.* **Гьабурру.**

ГЬАБУРЛУБАКСУН абырлы (*һәјалы, әдәбли, нәзакәтли*) олмаг—быть приличным, достойным, порядочным. **Гьабура ципсун** абырыны төкмәк, биабыр етмәк, утандырмаг—опозорить, осрамить.

ГЬАБУРНУТ1 абырсыз, һәјасыз, әдәбсиз, нәзакәтсиз—бесстыдный, безнравственный, пошлый, недостойный, неприличный. *Гьабрунут1 адамар* абырсыз (*һәјасыз, ләјагәтсиз, әдәбсиз*) адам—бесстыдный (*безнравственный, пошлый, недостойный*) человек.

ГЬАБУРРУ (*-ор-ох*) абырлы, һәјалы, ләјагәтли, әдәбли, нәзакәтли (*адам*)—стыдливый, достойный, порядочный, приличный, нравственный (*человек*). *Гьабурру хинар* абырлы (*һәјалы, әдәбли, нәзакәтли*) гыз—достойная (*стыдливая, порядочная, вежливая*) девушка.

ГЬАБУРСУЗ (*Н*) *см.* **Гьабурнут1.**

ГЬАВА[1] *мн. нет* һава—воздух; погода.

ГЬАВА[2] *муз.* (*-ух//-ох*) ојун һавасы, мелодија—мотив, танцевальная мелодия.

ГЬАВАИ 1) һаваjы, мүфтә, пулсуз—бесплатно, даром, бесплатный. □ **Гьаваи аьшбсун** мүфтә ишләмәк—работать бесплатно; 2) һаваjы, наһаг—напрасно; напрасный.

ГЬАВАРА (*-м-ух//-ох*) авара, ики-үч иллик чамыш баласы, кәлчә—двух-трехлетний буйвол.

ГЬАВАСАР бәрабәр, һамар, дүз—равный, ровный.

ГЬАЙЗЕВКСУН (*Н*) *см.* **Айзевкесун.**

ГЬАЙЗЕСУН (*Н*) *см.* **Айзесун.**

ГЬАЙЗЕСТ1ЕСУН (*Н*) *см.* **Айзест1есун.**

ГЬАЙСА//ГЬАЬЙСАЬ инди, бу саат, һал-һазырда—сейчас, теперь, в данный момент.

ГЬАЙСАК1 (*В*) *см.* **Аьсаьк1.**

ГЬАЙСАК1БЕСТ1ЕСУН (*В*) *см.* **Аьсаьк1бест1есун.**

ГЬАЙСАК1БЕСУН (*В*) *см.* **Аьсаьк1псун.**

ГЬАЙСТ1УН (*Н*) *см.* **Айзесун**

ГЬАКЕ о, һа о—тот.

ГЬАК1АРАК1 јапышмаг, әл чәкмәмәк—надоедать, не отставать.

ГЬАК1АРАК1БАКСУН јапышмаг, әл чәкмәмәк—быть надоедливым, не отставать.

ГЬАКЪ (*-ур-ух*) һагг, музд—плата, возмездие.

ГЬАКЪЕЦИ (*Н*) *см.* **Акъеци.**

ГЬАКЪЫЛ *мн. нет* ағыл, дәррака, дүшүнчә—ум, разум, рассудок. □ **Гьакъулахун кам** ағылдан кәм, касыб, нагис—легкомысленный, слабоумный. □ **Гьакъыл таст1ун** ағыл вермәк, өјрәтмәк, сәһвини баша салмаг, доғру јола кәтир-